

ПОТЕНЦІАЛ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНОСПРОМОЖНИХ ГАЛУЗЕЙ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

SMALL BUSINESS POTENTIAL AS DEVELOPMENT'S SUPPORT FACTOR OF COMPETITIVE ECONOMY SECTORS: REGIONAL ASPECT

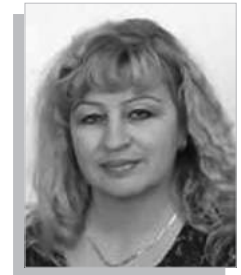

Анатолій БУТЕНКО,
доктор економічних наук,
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
НАН України, Одеса

Anatoliy BUTENKO
Doctor of Economics,
Institute of Market Problems
and Economic & Ecological Research,
NAS of Ukraine, Odessa

Лариса ГРИШИНА,
кандидат економічних наук,
Первомайський політехнічний
інститут

Larysa GRYSHYNA,
PhD in Economics,
Pervomaysk Polytechnic Institute

Наталія ГРИШИНА,
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
НАН України, Одеса

Nataliya GRYSHYNA,
Institute of Market Problems
and Economic & Ecological Research,
NAS of Ukraine, Odessa

Особливе місце в забезпеченні розвитку конкурентоспроможних галузей регіону, високого рівня життя населення займають питання формування й ефективного використання його економічного потенціалу, зокрема підприємницького. Підтвердженням цього є й те, що саме рівень розвитку бізнесу визнаний одним з дванадцяти складових індексу глобальної конкурентоспроможності країни, який вже протягом трьох десятиріч розраховується міжнародним фондом «Ефективне управління» [6]. Згідно з його методологією конкурентоспроможність визначається сукупністю інститутів, політик і факторів, які включають крім рівня розвитку бізнесу ще й інфраструктуру, державні й приватні інститути, макроекономічну стабільність, охорону здоров'я, початкову й вищу освіту, ефективність ринків товарів і послуг, рівень розвитку фінансового ринку, ефективність ринку праці, оснащеність новими технологіями, розмір ринку, інновації. Чим більш конкурентоспроможна економіка, тим вищий рівень соціально-економічного розвитку країни та доходів її громадян. Отже, однією з можливостей вирішення економічних, соціальних проблем країни та її регіонів є підвищення ефективності використання підприємницького потенціалу для забезпечення розвитку конкурентоспроможних галузей їх економіки.

Наведене твердження набуває своєї значущості в сучасних умовах неформованого конкурентного середовища, несприятливої ситуації на зовнішніх ринках, звуження структури внутрішнього ринку, несприятливого середовища для інноваційно-інвестиційної діяльності, які обумовили кризу конкурентоспроможності в Україні. На жаль, в останні роки конкуренція не стала регулятором економічних відносин

і не перетворилася на рушійну силу ринкових перетворень в економіці країни. Тому на сьогодні доцільним є дослідження питань використання підприємницького потенціалу як ключового фактора вирішення багатьох завдань розвитку галузей економіки, формування конкурентного середовища, насичення ринку товарами й послугами, наповнення бюджетів усіх рівнів, підвищення зайнятості населення, тобто як передумови стійкого соціально-економічного розвитку як країни, так і окремих регіонів.

Серед найбільш відомих досліджень, присвячених питанням розвитку малого підприємництва, необхідно виділити праці вітчизняних вчених: А.Гальчинського, Ю.Бажала, З.Варналія, В.Герасимчука, А.Даниленка, М.Крупки, В.Кузнєцова, Є.Лазаревої, І.Лемешевського, В.Ляшенко, В.Парсяка, Д.Стеченка, Н.Шлафман та інших вчених [1-8]. У зарубіжній економічній теорії питання конкуренції та процесу становлення підприємницького сектора економіки досліджували зарубіжні

дослідники: Р.Барр, Н.Менк'ю, Д.Кларк, П.Друкер, Р.Кантільйон, А.Маршалл, П.Самуельсон, С.Фішер, Р.Дорнбуш, Р.Шмалензі, Ф.Хайєк, Й.Шумпетер та ін. [8; 9; 10; 13; 16-19]. Зокрема, у працях П.Самуельсона зазначається, що сучасна економічна система є змішаною системою державного й приватного підприємництва, монополії та конкуренції, і конкурентна боротьба виступає засобом процесу її розвитку та руху. Проте з огляду на значущість проблеми пошуку напрямів підвищення ефективності використання потенціалу малого підприємництва потребують подальших досліджень.

Метою статті є аналіз сучасного рівня використання потенціалу малого підприємства, його впливу на регіональну

Обґрунтовано доцільність активізації використання підприємницького потенціалу як важливого фактора розвитку конкурентоспроможних галузей економіки і як передумови стійкого соціально-економічного розвитку країни та окремих її регіонів. Визначено місце й роль малого підприємництва в економіці Миколаївської області. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності використання потенціалу малого підприємства з метою забезпечення розвитку конкурентоспроможних галузей господарського комплексу регіону.

It is grounded the expediency of enhancing the use of entrepreneurial potential as an important factor for competitive economy sectors development and as a prerequisite of sustainable socio-economic development of both the country and certain regions. It is defined the place and role of small business of Mykolaiv region economy. It is suggested the measures to increase the efficient use of small business potential to ensure the development of competitive industries of regional economic complex.

економіку та обґрунтування напрямів його активізації щодо розвитку конкурентоспроможних галузей господарського комплексу регіону.

Формування й розвиток ринкових відносин передбачає вільне та рівноправне співіснування й розвиток різних форм власності та різних секторів усередині кожної форми власності. У приватному секторі економіки в залежності від розмірів відокремлюється три групи підприємств, які за загальноприйнятою термінологією визначаються як великі, середні й малі підприємства, власників яких об'єднує єдиний корпоративний інтерес – збереження, розвиток та захист приватної власності. Але кожна із цих трьох груп має свої внутрішні інтереси, які визначають окремі сфери їх економічної поведінки, ставлення до державної політики, до вирішення проблем економічного, соціального, екологічного розвитку, що характеризує неоднорідність підприємництва в цілому.

Так, великий бізнес в основному визначає економічну, технологічну й технічну міцність країни. У більшості випадків з метою розвитку й самозбереження великий бізнес прагне до інтеграції, поглинаючи або контролюючи дрібніших партнерів, з одного боку, а з другого – він може частково втрачати свою незалежність, потрапляючи під вплив більш сильних партнерів, зокрема при об'єднанні в міжнародні структури. Діяльність середнього підприємництва більшою мірою залежить від внутрішньої економічної кон'юнктури, його конкурентна боротьба здійснюється всередині своєї групи, а також з великим вітчизняним та іноземним капіталом. Тому середній бізнес має більш тісний зв'язок з національними інтересами. Найбільшою мірою рівень соціально-економічного розвитку країни визначає сектор малого підприємництва, яке є масовим і утворює розгалужену мережу невеликих підприємств, які можуть одночасно виступати як безпосередні виробники, так і споживачами різноманітних товарів і послуг.

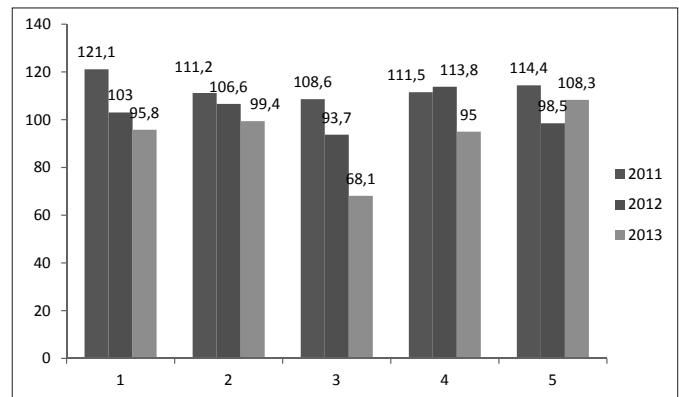
Малі підприємства найтісніше пов'язані з місцевими ринками, охоплюють практично всі сфери виробництва товарів і послуг на регіональному та внутрішньому рівні, володіють високою пристосованістю і максимально зацікавлені в політиці ефективного державного регулювання й підтримки бізнесу, створення сприятливого підприємницького середовища. Але при цьому і великі корпорації, і середні, й малі підприємства тісно співпрацюють між собою. Отже, мале підприємство виступає одним із системоутворюючих елементів господарського комплексу в системі реалізації економічних інтересів країни та окремих регіонів.

На сьогодні перед регіонами України постає багато схожих проблем, серед яких необхідність пошуків виробництва, дефіцит коштів у місцевих бюджетах для фінансування соціальної сфери і соціальних виплат, безробіття. Однак кожен регіон країни являє собою сукупність неоднорідних територій, що мають свої особливості та переваги, які зумовлюють наявність пріоритетних для регіону галузей економічної діяльності. До пріоритетних галузей економічної діяльності Миколаївщини, що виділені органами місцевого самоврядування, належать: машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування; харчова промисловість і переробка сільськогосподарських продуктів; легка промисловість; металургія та обробка металу; виробництво та розподіл електроенергії, газу та води; суднобудування.

Обсяг валового регіонального продукту (ВРП) у Миколаївській області у 2012 році становив 29205 млн. грн., тобто у порівнянні з попереднім роком підвищився на 0,05% (в середньому по країні відбулось зростання показника на 0,2%) [7]. Внесок області за обсягом ВРП у національну економіку становив 2%, що в рейтингу серед регіонів країни відповідало 15-му місцю.

Однією з конкурентоспроможних галузей Миколаївської області є промисловість, підприємства якої забезпечують 2% загальнодержавного обсягу реалізації промислової продукції. Промислові підприємства області забезпечують випуск 100% загальнодержавного виробництва газових турбін та глинозему, майже 60% соків і сумішей соків фруктових і овочевих, майже половини – шкіри, близько третини – джемів, желе та пюре фруктових, майже 25% – електродвигунів, понад 20% – сиру, згущеного молока і вершків, близько 20% – електроенергії, виробленої вітровими електростанціями тощо. У струк-

Рисунок. Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції Миколаївської області [7]

1. Добувна промисловість
2. Переробна промисловість
3. Легка промисловість
4. Машинобудування
5. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів

турі промислового виробництва за останні п'ять років (2009-2013) відбулися зміни, що відображено на **рисунку**. Все це свідчить про значний потенціал промислового комплексу Миколаївської області та його інвестиційну привабливість. Крім цього, він відзначається високою інноваційною активністю, оскільки в загальнодержавному рейтингу за показником впровадження інновацій у 2013 році регіон займав 3-є місце серед 27 регіонів країни.

Маючи значний природно-ресурсний потенціал (2 млн. га сільськогосподарських угідь, з яких 1,7 млн. га ріллі, що становить 5% орної землі в Україні), Миколаївська область виробляє конкурентоспроможну як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках сільськогосподарську продукцію. У структурі валового виробництва сільськогосподарської продукції майже 80% належить рослинництву і близько 20% – тваринництву. Слід зазначити, що протягом останніх п'яти років (2009-2013) сільськогосподарські підприємства Миколаївщини працюють прибутково при рівні рентабельності майже 20%, що свідчить про можливість регіону нарощувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції для задоволення потреб внутрішнього і зовнішнього ринків.

Важливим фактором реалізації значного й вигідного геостратегічного потенціалу Миколаївської області є розвиток її транспортної галузі. Можна визнати її конкурентоспроможною, оскільки вона має стратегічне значення для розвитку економіки області та України в цілому та має всі потенційно привабливі умови для розвитку транспортної інфраструктури (географічне положення регіону; багатогалузева промисловість; розгалужена транспортна система, наявність водних артерій; розвинене портове господарство). Особливе місце в транспортній галузі регіону займає водний транспорт. Місто Миколаїв є могутнім портовим містом всієї України, в якому функціонують три морські й один річковий порти (державне підприємство «Миколаївський морський порт», спеціалізований морський порт «Октябрськ», дочірнє підприємство «Миколаївський річковий порт» АСК «Укррічфлот», ТОВ «Порт Очаків»), які входять до єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла. Також до підприємств морського господарського комплексу входять ТОВ СП «НІБУЛОН» та ТОВ «Миколаївський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА». Проте в загальному обсязі вантажоперевезень частка морського, річкового транспорту залишається мізерною – менше 1%. В основному вантажі перевозилися автомобільним транспортом (понад 80%) та залізничним (до 14%)

За результатами дослідження вітчизняних науковців Київського міжнародного інституту соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій визначено, що саме на перших місцях серед сильних сторін, якими регіони України можуть

Таблиця. Місце малого підприємництва в основних галузях економіки Миколаївської області, % [7]

Вид економічної діяльності	2012			2013		
	Частка МП до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	Частка зайнятих працівників на МП у загальній кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності	Частка обсягу продукції МП до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності	Частка МП до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності	Частка зайнятих працівників на МП до загальної кількості зайнятих працівників відповідного виду діяльності	Частка обсягу продукції МП до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності
Всього, у тому числі	96,1	35,1	25,6	96,6	36,3	24,3
сільське, лісове та рибне господарство	97,0	50,3	53,1	97,3	54,7	58,0
промисловість	88,6	13,2	5,9	90,9	13,8	6,6
будівництво	96,2	58,2	53,5	97,2	64,4	63,2
торгівля; ремонт автотранспортних засобів	97,6	47,1	35,8	97,7	44,2	30,4
транспорт, складське господарство	89,4	23,0	17,1	90,1	27,2	21,2
тимчасове розміщування й організація харчування	98,3	66,0	51,1	97,9	61,7	45,8
операції з нерухомим майном	99,1	86,4	87,9	99,3	89,6	90,9
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	96,9	100,0	100,0	100,0

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

бути цікавими інвестору, залишаються географічно-ресурсні чинники: розташування, ресурси, клімат [15]. Стосовно Миколаївської області, як зазначається дослідниками, серед галузей економіки області, що можуть бути конкурентоспроможними та перспективними для інвестицій, є розвиток туризму, логістики, морського господарства. Але, як свідчать статистичні данні, останніми роками спостерігається різке падіння туристичних потоків у Миколаївській області. За чотири роки (з 2010 по 2013) кількість туристів у регіоні зменшилася майже у 2 рази, а кількість екскурсантів – майже у 5 разів. Обсяг послуг туристичних агентств та туристичних операторів у 2013 році становив 4881,1 тис. грн., а це лише 0,1% у загальнообласному обсязі наданих послуг. Тому об'єктивно є необхідність розробки й реалізації проектів у туристично-рекреаційній сфері, що обґрунтовується наявністю на території області ряду природних ресурсів, виходом до Чорного моря, культурно-історичних пам'яток. У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року серед пріоритетних сфер, які насамперед вимагають дієвих заходів, визначені такі: підприємництво і регуляторне середовище; транспорт та інфраструктура; економічний розвиток та інвестиції; конкурентна політика; ринок праці; освіта і наука; інноваційна діяльність. Активізація використання підприємницького потенціалу, особливо потенціалу малого підприємництва, має стати однією з передумов підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів та галузей економіки, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення.

Проведений аналіз підприємницького середовища Миколаївської області показав, що за останні три роки (з 2011 по 2013) спостерігалася послідовне збільшення кількості малих підприємств. Якщо в 2011 частка малих підприємств у загальній кількості підприємств регіону становила 95,0%, у 2012 – 96,1%, то у 2013 році частка малих підприємств становила 96,6% (10667 од.). У 2013 підвищилися частка зайнятих працівників на малих підприємствах у загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання – до 36,3% (у 2012 – 35,1%), частка найманих працівників – до 34% (у 2012 – 32,9%). Разом із цим у 2013 порівняно з попереднім періодом зменшилася частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва в загальному обсязі до 24,3% (13144,5млн.грн.), що менше показника 2012 на 1,3%. Слід зазначити, що найбільший внесок у загальнообласний обсяг реалізації зробили великі підприємства – 45,4%, при цьому їх частка в загальній кількості підприємств регіону є найменшою – 0,1%.

Внесок малого підприємництва в розвиток галузей господарського комплексу Миколаївщини є досить істотним, про що свідчать дані таблиці. Сектор малого підприємництва дотепер ще не відіграє вагомої ролі у промисловості області – частка його продукції складає менше 7%, у сфері транспорту (в т.ч. складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність) – відповідно 21%.

Серед слабких сторін використання потенціалу малого підприємництва Миколаївської області слід визначити такі:

- скорочення обсягів реалізованої продукції малими підприємствами до 24% у загальному обсязі реалізованої продукції області;
- зменшення обсягів капітальних інвестицій у сектор малого й середнього бізнесу та обсягу їх оборотних коштів;
- високий ступінь зносу основних фондів, енерго- та матеріалоемності виробничого підприємництва;
- значна диференціація розвитку малого підприємництва в районах області;
- загострення проблем безробіття, особливо в сільській місцевості;
- низький рівень мотивації легальної трудової діяльності, що призводить до трудової міграції та нелегальної зайнятості;
- негативні тенденції зменшення кількості прибуткових підприємств та збільшення процентних ставок кредитування суб'єктів підприємницької діяльності тощо.

У зв'язку з цим у складних умовах сьогодення національної економіки актуальними і важливими є питання пошуку шляхів підвищення ефективності використання незадіяних резервів та потенційних можливостей малого підприємництва щодо забезпечення розвитку конкурентоспроможних галузей регіону.

The use of entrepreneurial potential is a key factor in solving many problems of economy sectors development, competitive environment generation, saturating the market with goods and services, filling budgets of all levels, raising employment, i.e. as a prerequisite for sustainable socio-economic development of both the country and certain regions.

A special role is the potential of small business, which in most associated with local markets, covering nearly all areas of production of goods and services at the regional and domestic level have high adaptability and most interested in the politics of effective state regulation and business support, creating a favourable business environment.

Identified weaknesses of using the potential of small business Mykolaiv region, among which are: the decline of sales of small businesses, reducing the volume of capital investment in the small business sector, a high degree of depreciation of fixed assets manufacturing business.

With the aim of increasing the efficiency potential of small business, supernovae to increase its reserves in the development of competitive industries of Mykolaiv region, in particular in the fields of industry, tourism and recreation area.

Так, слід зазначити, що наявний потенціал малого підприємництва у транспортній сфері Миколаївщини задіяний не на повну потужність і є важливим фактором її розвитку, створення мережі водних, залізничних, автомобільних і авіаційних комунікацій, тобто створення інтермодального вузла в регіоні. У загальній кількості суб'єктів господарювання транспортної галузі мають перевагу малі підприємства, частка яких у 2013 році досягла майже 90%. На перший погляд, їх внесок у загальногалузевому обсягу реалізованої продукції

теж мав би бути відповідно високим. Але, за статистичними даними, суб'єктами малого підприємництва у 2013 році реалізовано продукції (надано послуг) на 690 млн. грн., що становило лише 20,8%. Поряд із цим позитивна динаміка за останні роки прослідковується щодо кількості найманих і зайнятих працівників малого підприємництва в транспортній галузі області. Так, зокрема, за три роки їх частка в загальногалузевій чисельності працівників зросла з 20% у 2010 році до 27% у 2013.

Участь малого підприємництва в розвитку транспортної галузі при створенні інтермодального вузла обумовлюється багатьма чинниками, серед яких: мале підприємство є більш гнучким і продуктивним, оскільки має більші можливості щодо впровадження нововведень, мобілізації фінансових ресурсів; можливість залучення більш спеціалізованого персоналу порівняно з державними органами, послуги яких є різноманітнішими; вартість транспортних послуг суб'єктів малого підприємництва в більшості випадків є нижчою порівняно з послугами державних органів.

У сучасних умовах дефіциту фінансових, інвестиційних ресурсів саме використання потенціалу малих підприємств у рекреаційній сфері Миколаївщини має дати позитивний ефект, який відобразиться у підвищенні місцевих доходів, створенні нових робочих місць, розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в туристичних центрах, підвищенні ділової активності та в інших галузях, орієнтованих на забезпечення туристичних послуг. Тому одним з основних стратегічних завдань Програми розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2015-2016 роки, яка спрямована на досягнення показників, визначених Програмою економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2015-2017 роки «Миколаївщина-2017», є розвиток туристичної, курортної та рекреаційної інфраструктури області [14].

Важливу увагу у вирішенні питань підвищення використання потенціалу малого підприємництва в галузях промисловості, будівництва, сільського господарства слід приділити активізації взаємодії малих, середніх і великих підприємств, тобто їх інтеграції та кооперації.

ВИСНОВКИ

Враховуючи викладене, слід наголосити на необхідності формування концептуальної моделі розвитку потенціалу малого підприємництва регіону, можливості якого ще не повністю використані у забезпеченні функціонування конкурентоспроможних галузей, економічного й соціального розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому. Створення умов для пріоритетного розвитку малого й середнього підприємництва є однією з найважливіших цілей Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року, це, зокрема:

- розвиток інфраструктури підтримки підприємницької діяльності;
- стимулювання створення, розвитку, просування місцевих брендів;
- підтримка та стимулювання виробництва продукції на експорт тощо.

Крім того, визначення й подальша реалізація стратегічних напрямів підтримки та розвитку підприємницького середовища сприятиме досягненню євроінтеграційних цілей України, підвищенню її інвестиційної привабливості, найбільш повному використанню всього комплексу ресурсних складових економічного розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналії З. Мале підприємство: Основи теорії і практики / З. Варналії – 2-ге вид., – К.: Знання, КОО, 2003. – 285 с.
2. Гальчинський А. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» // А. Гальчинський, В. Заець. – К.: ВЦ Держкомстату України, 2004. – 116 с.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
4. Зміцнення потенціалу малого підприємництва у забезпеченні сталого розвитку Українського Причорномор'я: монографія [Текст] / за ред. А.І.Бутенко, Н.Л.Шлафман, Є.В.Лазарева та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.І.Бутенко. – Одеса: Інтерпрінт, 2014. – 114 с.
5. Ляшенко В.І. Регулирование развития малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения: монография [Текст] / за ред. В.И. Ляшенко. – НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2007. – 425с.
6. Отчет о конкурентоспособности Украины 2010. Опубликовано Фондом «Эффективное управление» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.feg.org.ua
7. Офіційний сайт головного управління статистики Миколаївської області // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
8. Макконнелл К. Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] / К. Р. Макконнелл, С.Л. Брю: [пер. с англ. 13-го изд.] – М.: ИНФРА-М, 1999. – 974 с.
9. Маршал А. Принципы политической экономии. Т.1 [Текст] / А. Маршал: пер. с англ. Р.И. Столпера. – М.: Прогрес, 1983, – 416 с.
10. Мэнкью Н.Г. Принципы экономикс [Текст] / Н.Г. Мэнкью: пер. с англ. – СПб.: Питер Ком., 1999. – 784 с.
11. Парсяк В.Н., Дибач І.І. Аналітичні передумови управління конкурентоспроможністю невеликих підприємств / В.Н.Парсяк, І.І.Дибач // Економіст. – 2010. – №8. – С.56-59.
12. Потенціал малого підприємництва в парадигмі сталого розвитку: монографія [Текст] / за ред. А.І.Бутенко, Н.Л.Шлафман, Є.В.Лазарева та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.І.Бутенко; НАН України. – Одеса: Інтерпрінт, 2012. – 108с.
13. Портер Майкл Е. Конкуренція [Текст] / Майкл Е. Портер: пер. з англ.: учеб. пособ. – М.: Изд. Дом «Вильямс», – 2000, 495 с.
14. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2015-2016 роки: програма: [затверджено рішенням сесії Миколаївської обласної ради від 16.01.2015] // Офіційний сайт Миколаївської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dps.km.ua/download/programa.doc>
15. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів, 2014 р. Аналітична доповідь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investinpoltava.gov.ua/info-tsentr/povini/rejting_investitsijnoj_privablivosti_rejoniv_2014/
16. Самуэльсон Пол А., Нордхаус Вильям Д. Экономика [Текст] / Пол А. Самуэльсон, Вильям Д. Нордхаус: пер. с англ. [16-е изд.] – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 688 с.
17. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика [Текст] / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи: пер. с англ. [со 2-го изд.] – М.: Дело, 1999. – 864 с.
18. Хейне Пол. Экономический образ мышления [Текст] / Пол Хейне: пер. с англ. – М.: Изд-во «Дело» при участии изд-ва «Catalax», 1993. – 704 с.
19. Шумпетер Й. Теория экономического развития [Текст] / Й. Шумпетер: пер. с немец. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко. – М.: Из-во «Прогресс-МОСКВА», 1982. – 455 с.
20. Intermodality and intermodal freight transport in the European Union. Available at: http://www.tsi.lv/sites/default/files/editor/science/Research_journals/Tr_Tel/2001/V1/art03_intermodality_and_intermodal.pdf

REFERENCES

1. Varnaliy Z. Male pidpryyemnystvo: Osnovy teorii i praktyky [Small business: Fundamentals of Theory and Practice]. Kyiv, Znannya, KOO, 2003, 285 p. [in Ukrainian].
2. Hal'chyns'kyy A., Zayets' V. Stratehiya ekonomichnoho ta sotsial'noho rozvytku Ukrainy (2004-2015 roky) "Shlyakhom Yevropeys'koyi intehtratsiyi" [Strategy for Economic and Social Development of Ukraine (2004-2015) "European Integration"]. Kyiv, Vts Derzhkomstatu Ukrainy, 2004, 116 p. [in Ukrainian].
3. National Strategy for Regional Development until 2020. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
4. Butenko A.I., Shlafman N.L., Lazaryev Ye.V. Zmitsnennya potentsialu maloho pidpryyemnystva u zabezpechenni staloho rozvytku Ukrainys'koho prychornomorya [Strengthening the capacity of small business in sustainable development of the Ukrainian Black Sea region]. Odessa, Interprint, 2014, 114 p. [in Ukrainian].
5. Lashenko V.I. Regulirovaniye razvitiya malogo predprinimatel'stva v Ukraine: problemy i puti resheniya [The regulation of small business development in Ukraine: problems and solutions]. NAN Ukrainy, In-t ekonomiki prom-sti, Doneck, 2007, 425 p. [in Russian].
6. Ukraine's competitiveness report 2010. "Effective Management". Available at: www.feg.org.ua [in Russian].
7. The official website of the Main Department of Statistics in Mykolaiv region. Available at: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. McConnell K.R., Brue S.L. Ekonomiks: principy, problemy i politika [Economics: principles, problems and politics]. Moscow, INFRA-M, 1999, 974 p. [in Russian].
9. Marshal A. Principy politicheskoy ekonomii [Principles of political economy]. Moscow, Progres, 1983, 416 p. [in Russian].
10. Mankiw N.G. Principy ekonomiks [The principles of economics]. Saint Petersburg, Piter Kom., 1999, 784 p. [in Russian].
11. Parsyak V.N., Dybach I.I. Analitichni peredumovy upravlinnya konkurentospromozhnisty nevelikykh pidpryyemstv [Policy management prerequisites competitiveness of small enterprises]. Ekonomist, 2010, no. 8, pp. 56-59 [in Ukrainian].
12. Butenko A.I., Shlafman N.L., Lazaryev Ye.V. Potentsial maloho pidpryyemnystva v paradyhmi staloho rozvytku [Potentsial small businesses in the paradigm of sustainable development]. NAN Ukrainy, Odessa, Interprint, 2012, 108 p. [in Ukrainian].
13. Porter Michael E. Konkurencija [Competition]. Moscow, Izd. dom "Vil'jams", 2000, 495 p. [in Russian].
14. The program of development of small and medium enterprises in Mykolaiv region in 2015-2016 years: program: [approved by the session of the Mykolaiv Regional Council of 16.01.2015]. Official site of Mykolayiv Regional Administration. Available at: <http://dps.km.ua/download/programa.doc> [in Ukrainian].
15. Rating of investment attractiveness of regions, 2014. The analytical report. Available at: http://www.investinpoltava.gov.ua/info-tsentr/novini/rejting_investitsijnoj_privablivosti_rejoniv_2014 [in Ukrainian].
16. Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus Ekonomika [Economics]. Moscow, Izdatel'skij dom "Vil'jams", 2000, 688 p. [in Russian].
17. Fischer S., Dornbusch R., Schmalensee R. Ekonomika [Economics]. Moscow, Delo, 1999, 864 p. [in Russian].
18. Heine P. Ekonomicheskij obraz myshleniya [The economic way of thinking]. Moscow, Izd-vo "Delo", 1993, 704 p. [in Russian].
19. Schumpeter J. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Theory of economic development]. Moscow, Izd-vo "Progress-MOSKVA", 1982, 455 p. [in Russian].
20. Intermodality and intermodal freight transport in the European Union. Available at: http://www.tsi.lv/sites/default/files/editor/science/Research_journals/Tr_Tel/2001/V1/art03_intermodality_and_intermodal.pdf